

SPIS TREŚCI CONTENTS

Od redakcji	7
ARTYKUŁY ARTICLES	
Jerzy Stachowiak	
O koncepcji nowego ducha kapitalizmu w ujęciu Luca Boltanskiego i Ève Chiapello	9
<i>On the Concept of the New Spirit of Capitalism as Developed by Luc Boltanski and Ève Chiapello</i>	43
Krzysztof Jasiołkowski	
Polska transformacja w perspektywie różnorodności kapitalizmu	45
<i>The Polish Systemic Transformation from the Perspective of the Diversity of Capitalism</i>	66
Adam Mrozowicki	
Odczarowanie rynku? Socjologiczne refleksje o konsekwencjach globalnego kryzysu ekonomicznego w Polsce	67
<i>“Disenchantment of the Market”? Sociological Reflections on the Consequences of the Global Economic Crisis in Poland</i>	91
Piotr Michoń	
Dzieciństwo w Bullerbyn czy z <i>tiger mothers</i> ? Bycie dzieckiem a stawanie się szczęśliwym dorosłym – zastrzeżenia wobec stosowania perspektywy inwestycji społecznych w polityce społecznej	93
<i>Childhood in Bullerbyn or with Tiger Mothers? On Being a Child and Becoming a Happy Adult – Reservations Concerning the Use of the Social Investment Perspective in Social Policy</i>	106
Anna Baczek-Dombi, Anna Giza	
Droga do „szarej strefy”. Społeczne mechanizmy wykluczenia	107
<i>The Road to the Shadow Economy. Social Mechanisms of Exclusion</i>	136

WOKÓŁ KSIĄŻEK
ABOUT BOOKS

Bartosz Mika, Iluzja stanowego kapitalizmu. Esej o książce Marty Bucholc, 2012, <i>Konserwatywna utopia kapitalizmu</i>	139
Marta Bucholc, W obronie iluzji. Odpowiedź Bartoszowi Mice	151
Dwa eseje o książce pod red. Marii Jarosz, 2014, <i>Polska europejska czy narodowa?</i>	
– Aleksander Manterys, Bilans transformacji: jedna czy wiele Polsk?	157
– Juliusz Gardawski, Teoria różnorodności kapitalizmu a polski model kapitalizmu	165

RECENZJA
REVIEW

Kazimiera Wódz (red.), 2013, <i>Zapomniane miejsca, zapomniani ludzie.</i> <i>Restrukturyzacja ekonomiczna a zmiana kulturowa –</i> rec. Jolanta Kulpińska	175
--	-----

PRZEGLĄD SOCJOLOGICZNY TOM 63/4

Streszczenia Abstracts

Jerzy Stachowiak
Uniwersytet Łódzki

O KONCEPCJI NOWEGO DUCHA KAPITALIZMU W UJĘCIU LUCA BOLTANSKIEGO I ÈVE CHIAPELLO

Streszczenie

Artykuł omawia i poddaje krytycznej ocenie koncepcję nowego ducha kapitalizmu według Luca Boltanskiego i Ève Chiapello. Wkrótce po publikacji książka *Le nouvel esprit du capitalisme* [1999] stała się jednym z najbardziej wyraźnych punktów na mapie studiów nad kulturowymi przemianami kapitalizmu i zwróciła uwagę socjologów w niemal całej Europie. Jednak w polskiej literaturze większość prac socjologicznych, także tych, które wprost nawiązują do problematyki ducha kapitalizmu, nawet nie odnotowuje tego monumentalnego opracowania. Aby choć częściowo uzupełnić tę lukę, niniejszy tekst wprowadza do lektury *Le nouvel esprit du capitalisme*. Zrekonstruowany zostaje teoretyczny i metodologiczny rdzeń tej pracy, leżąca u jego koncepcyjnych podstaw wizja związku między krytyką a ideologią oraz fazowe ujęcie historycznych przemian ducha kapitalizmu.

Słowa kluczowe: nowy duch kapitalizmu, Luc Boltanski, Ève Chiapello, teoria społeczna, komunikowanie publiczne

ON THE CONCEPT OF THE NEW SPIRIT OF CAPITALISM AS DEVELOPED BY LUC BOLTANSKI AND ÈVE CHIAPELLO

Abstract

This paper discusses and critically evaluates the concept of the new spirit of capitalism as developed by Luc Boltanski and Ève Chiapello. Immediately following its publication, *Le nouvel esprit du capitalisme* [1999] became one of the most distinct points on the map of studies on the cultural transformations of capitalism, and it has attracted the attention of sociologists around the Europe. Nevertheless, in Polish literature the majority of sociological texts omit mention of this monumental work. In order to fill this gap, at least to some extent, this paper serves as an introduction to the ideas contained in *Le nouvel esprit du capitalisme*. It reconstructs the theoretical and methodological core of the book, the underlying concept of the relationship between the critique and ideology, as well as idea of historical phases in the alterations of the spirit of capitalism.

Key words: the new spirit of capitalism, Boltanski, Chiapello, social theory, public communication

Krzysztof Jasiecki
Polska Akademia Nauk, Warszawa

**POLSKA TRANSFORMACJA W PERSPEKTYWIE
RÓŻNORODNOŚCI KAPITALIZMU**

Streszczenie

Artykuł charakteryzuje systemowe przemiany polskiej gospodarki w perspektywie instytucjonalnej różnorodności kapitalizmu (*Varieties of Capitalism*). Przedstawia syntetycznie jej główne założenia, najczęściej dyskutowane typologie rodzajów kapitalizmu oraz ich zastosowania do europejskich państw pokomunistycznych. W takim kontekście teoretycznym gospodarka Polski jest rozpatrywana z uwzględnieniem rozmaitych kryteriów i typologii kapitalizmu (liberalnego, koordynacyjnego, zależnego, hybrydowego itd.). Wyszczególnione są również atuty poznawcze oraz ograniczenia takiej perspektywy analizy kształtującego się modelu gospodarczego Polski i innych państw Europy Środkowej i Wschodniej.

Słowa kluczowe: różnorodność kapitalizmu (*Varieties of Capitalism*), kapitalizm w Europie Środkowej i Wschodniej, polski wariant kapitalizmu

**THE POLISH SYSTEMIC TRANSFORMATION FROM THE PERSPECTIVE
OF THE DIVERSITY OF CAPITALISM**

Abstract

As the title suggests, this article characterizes the systemic transformation of the Polish economy from the perspective of the institutional diversity of capitalism (i.e., *Varieties of Capitalism*). It synthetically presents the main objectives of the transformation, the most commonly discussed typologies of capitalism, and their application in Poland and the European post-communist countries. In this theoretical context the Polish economy is examined using a variety of criteria and typologies of capitalism (liberal, coordination, dependent, hybrid etc.). The article also lists the cognitive strengths and limitations of such a perspective analysis of the emerging economic model in Poland and other countries of Central and Eastern Europe.

Key words: diversity of capitalism (*Varieties of Capitalism*), capitalism in East-Central Europe, Polish variety of capitalism

Adam Mrozowski
Uniwersytet Wrocławski

**„ODCZAROWANIE RYNKU”? SOCJOLOGICZNE REFLEKSJE
O KONSEKWENCJACH GLOBALNEGO KRYZYSU EKONOMICZNEGO
W POLSCE**

Streszczenie

Światowy kryzys ekonomiczny zintensyfikował socjologiczną i publiczną debatę na temat granic wolnego rynku, stawiając na nowo problem alternatyw wobec neoliberalnego modelu

kapitalizmu. W przypadku Polski dyskusja taka była jednak dużo słabsza i koncentrowała się bardziej na wymiarze kulturowym niż społeczno-ekonomicznym. Celem niniejszego artykułu jest diagnoza konsekwencji globalnego kryzysu ekonomicznego dla wybranych przemian społeczno-ekonomicznych w Polsce. Empirycznym punktem odniesienia są prowadzone przez autora badania nad środowiskiem robotników przemysłowych w latach 2002–2004 oraz badania nad stosunkami pracy i strategiami związków zawodowych w latach 2009–2012. Stawiam tezę, że intensyfikowane przez kryzys przemiany w sferze pracy, w tym między innymi ekspansja niestandardowych form zatrudnienia, stwarzają potencjał mobilizacyjny wokół idei i dyskursów podważających wizję samoregulującego się rynku. Zarazem jednak twierdzę, że deregulacja stosunków pracy w Polsce sprawia, że „odczarowanie rynku” nie prowadzi do mobilizacji w sferze pracy, lecz poza nią, w sferze publicznej, z wykorzystaniem lokalnych zasobów kulturowej kontestacji.

Słowa kluczowe: kryzys ekonomiczny, mit rynku, transformacja systemowa, Polska

“DISENCHANTMENT OF THE MARKET”? SOCIOLOGICAL REFLECTIONS ON THE CONSEQUENCES OF THE GLOBAL ECONOMIC CRISIS IN POLAND

Abstract

The global economic crisis has contributed to the intensification of sociological and public debates on the limits of the free market, which poses anew the problem of alternatives to the neoliberal model of capitalism. However, in the case of Poland, these discussions have been much weaker and focused more on the cultural than the socio-economic dimension. This article examines the consequences of the global economic crisis through the lens of selected socio-economic changes in Poland. Its empirical basis is the author's research on working-class milieus in Poland during the period 2002–2004, and his research on employment relations and trade union strategies during the period 2009–2012. It is argued that transformations in the sphere of work, such as the expansion of non-standard forms of employment, have mobilized potential debates on the ideas and discourses that question the ideas of self-regulating markets. Simultaneously, however, it is suggested that the deregulation of employment relations in Poland contributes to a situation whereby a “disenchantment of the market” does not lead to a collective mobilization in the workplace, but rather beyond it in the public sphere, using local resources of cultural resistance.

Key words: economic crisis, the myth of the market, system transformation, Poland

Piotr Michoń
Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu

DZIECIŃSTWO W BULLERBYN CZY Z *TIGER MOTHERS*?¹

Bycie dzieckiem a stawanie się szczęśliwym dorosłym – zastrzeżenia wobec stosowania perspektywy inwestycji społecznych w polityce społecznej

Streszczenie

Polityka społeczna wobec dzieci została zdominowana przez perspektywę inwestycji społecznych. Nie kwestionując jej zasadności, ten artykuł wskazuje na jej ograniczenia. Inwestycje w dzieci przynoszą korzyści dziecku, jego rodzinie oraz całemu społeczeństwu, opierają się jednak na budzących wątpliwości założeniach: (1) podrzędności dzieciństwa; dzieciństwo traktowane jest jako podrzędna wobec dorosłości faza życia, (2) efektywności i selekcji; należy inwestować tak, by zwrot z inwestycji był największy; (3) przewagi konkurencyjnej; celem inwestowania w dziecko przez rodziców jest zdobywanie przez nie przewagi konkurencyjnej w życiu dorosłym; (4) dominacji perspektywy rynku pracy; inwestować należy w to, co przydaje się w wykonywaniu pracy zawodowej; (5) nierówności talentów (powiązane z poprzednim), niektóre obszary aktywności ludzkiej, talenty i umiejętności człowieka są mniej ważne niż inne, dlatego należy skupić się na tych najważniejszych; (6) wiedzy o przyszłości; współcześni ludzie posiadają wiedzę na temat tego co będzie człowiekowi potrzebne w przyszłości; (7) stałości modelu dorosłości; to co dziś uważa się za „bycie dorosłym” pozostanie niezmiennie w przyszłości.

Konsekwencją przyjęcia tych założeń jest polityka: wspierająca „stawanie się” dorosłym kosztem „bycia” dzieckiem; skierowana głównie do najuboższych dzieci, gdyż w tej grupie zwrot z inwestycji jest największy; przedkładająca umiejętności i talenty przydatne na rynku pracy nad inne; oparta na normatywnych oczekiwaniach dotyczących dorosłości oraz tego jak będzie wyglądać przyszłość; zachęcająca do zdobywania przewagi konkurencyjnej.

Słowa kluczowe: inwestycje społeczne, dziecko, dzieciństwo, dorosłość

CHILDHOOD IN BULLERBYN OR *TIGER MOTHERS*?

Being a child and becoming a happy adult – reservations for the use of social investment perspective in social policy

Abstract

Social policy towards children has become dominated by the perspective of social investment. Without questioning the legitimacy of the social investment concept, this article points out its limitations. While investing in children benefits the children, their families and the general public,

¹ Artykuł powstał w ramach realizacji projektu badawczego finansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki (numer grantu 2013/11/B/HS5/03618). *Tiger mother* – dosłownie „tygrysy matka”, termin który upowszechnił się po publikacji książki *Battle Hymn of the Tiger Mother* autorstwa Amy Chua. „Tygrysy matki” są wymagające, oczekują od dzieci osiągnięć i – w trosce o przyszłość dziecka – stawiają pracę przed zabawą. Natomiast „dzieci z Bullerbyn” z powieści Astrid Lindgren pod tym samym tytułem znajdują czas na zabawę i odkrywanie świata na własną rękę, mają swoje prawa, uczą się tworzyć i utrzymywać relacje, a do otoczenia podchodzą z zapalem. Choć obraz odmalowany przez Lindgren może wydawać się zbyt sielankowy, stanowi on wyraz tego, co w artykule określam jako „bycie dzieckiem” w przeciwieństwie do „stawania się dorosłym”.

it is however based on questionable assumptions: (1) childhood inferiority; childhood is treated as inferior to adulthood, (2) effectiveness and selection; it should be invested in such a way that the return on investment is the largest; (3) competitive advantage; the purpose of investing in the child by parents is for them to gain a competitive advantage in adulthood; (4) the dominance of the labour market perspective; it should be invested into what will be advantageous in obtaining professional work; (5) the inequality of the many varied talents (related to previous point); some areas of human activity, human talents and skills are less important than the others, hence the policy should focus on the most important ones; (6) knowledge of the future; people know what will be needed in the future; (7) stability of the model of adulthood; what is today considered as „*being an adult*” will remain unchanged in the future.

The adoption of these assumptions results in a policy: that supports “becoming an adult” at the expense of “being” a child; is mainly targeted at the poorest children because the return on investment in this group is the greatest; that privileges the skills and talents needed for salary work; that is based on the reigning normative expectations regarding adulthood and what the future will look like; that encourages people to obtain competitive advantages.

Key words: social investment, childhood, children policy, adulthood

Anna Baczek-Dombi
Polska Akademia Nauk, Warszawa
Anna Giza
Uniwersytet Warszawski

DROGA DO „SZAREJ STREFY”. SPOŁECZNE MECHANIZMY WYKLUCZENIA

Streszczenie

„Szara strefa” jest zjawiskiem wieloaspektowym, którego zrozumienie wymaga odniesienia do czynników społecznych, politycznych, gospodarczych i z zakresu polityki regionalnej. W badaniach nad „szarą strefą” dominuje jednak podejście ekonomiczne, koncentrujące się na identyfikacji jej rozmiaru i czynników ją kształtujących. W badaniu, którego rezultaty prezentujemy w artykule, znalazł się obszerny moduł poświęcony społecznemu wymiarowi „szarej strefy”, a w szczególności trajektoriom zawodowym nierejestrowanych pracowników oraz społecznym postawom wobec niej. Wnioski z badań sugerują, że „szara strefa” jest swoistym i w pełni zalegitymizowanym systemem społecznym, zapewniającym nie tylko korzyści finansowe, ale również społeczne i psychologiczne. Mechanizmy rekrutacji do niej wiążą się z wadliwością systemu edukacji, niską mobilnością w połączeniu z regionalnym zróżnicowaniem rynku pracy, dynamicznym rozwojem sektora usług i niskim zaufaniem do instytucji publicznych. Biorąc pod uwagę aktualne trendy – szczególnie jeśli idzie o system emerytalny, należy się spodziewać utrwalania i rozrostu „szarej strefy”.

Słowa kluczowe: „szara strefa”, wykluczenie społeczne, nierejestrowana praca, edukacja, praca, bezrobocie, zawód, biografia zawodowa, kapitał społeczny

**THE ROAD TO THE SHADOW ECONOMY.
SOCIAL MECHANISMS OF EXCLUSION**

Abstract

The 'shadow' (also called 'grey' or 'informal') economy is a multidimensional, complex phenomenon. Its size and specific features are shaped by various policies – e.g. taxation, labour costs, labour market institutions, economic conditions, social attitudes and habits, as well as regional differentiation and mobility costs. However, these are economic analyses that dominate in the field of shadow economy, and their focus is on its size and shape. Within the framework of an extensive study for the Ministry of Labour and Social Policy, we have developed a specialized sub-study devoted to exploring the social aspect of this segment of the economy. The main focus was on identifying the trajectories which lead people into taking unregistered jobs and work, and attempting to understand the social perception of the shadow economy. The results suggest that unregistered work is a specific, fully legitimate social system which provides people with various benefits: not only economic (avoidance of taxation), but also social and psychological. The mechanisms of recruitment in the unregistered labour market sector (i.e. shadow economy) are clearly linked to inefficiencies of the education system, low mobility in the context of the strong regional variation of local labour markets, the dynamic development of the service sector, and low trust in public institutions. Bearing in mind recent developments and trends – especially in the retirement system – we may predict that the grey economy will rather grow than diminish.

Key words: shadow economy, informal economy, social exclusion, unregistered labour, education, labour, jobs, job biography, social capital